

Сыр бойы

№1
(20675)

Қызылорда облыстық қоғамдық-саяси газет • 1929 жылдың 1 шілдесінен шығады

4 қаңтар, бейсенбі 2024 жыл

e-mail: syrboyi@yandex.kz / www.syrboyi.kz

www.facebook.com/syrboyi_kz/

www.instagram.com/syrboyi_kz

https://twitter.com/syrboyi

t.me/syrboyi_kz

Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт ТОҚАЕВ:

БІЗ ОЗЫҚ ОЙЛЫ ҰЛТ РЕТІНДЕ ТЕК ҚАНА АЛҒА ҚАРАУЫМЫЗ КЕРЕК!

МЕМЛЕКЕТ БАСШЫСЫ ҚАСЫМ-ЖОМАРТ ТОҚАЕВТЫҢ «ЕГЕМЕН QAZAQSTAN» ГАЗЕТІНЕ СҰХБАТЫ

– Қасым-Жомарт Кемелұлы, уақытыңыздың тығыздығына қарамастан «Егемен Qazaqstan» газетіне сұхбат беруге келіскеніңіз үшін ризашылығымызды білдіреміз. Сіздің қоғамды толғандыратын мәселелер туралы пікіріңіз қазақ баспасөзі үшін өте маңызды. Сонымен бірге тақырыпты өзіңізбен ашық әрі ортақ сөйлеуге мүмкіндік беріңіз. Өткен жыл несімен есіңізде қалды?

– Осы мүмкіндікті пайдаланып, барша отандасымды тағы да Жаңа жыл мейрамымен құттықтаймын!

2023 жыл еліміз үшін маңызды оқиғаларға толы жыл болды. Біз негізгі саяси реформаларды аяқтап қалдық. Конституциялық Сот жұмысын бастады. Мәжіліс және барлық деңгейдегі мәслихат депутаттары жаңа ереже бойынша сайланды. Алғаш рет аудан және облыстық маңызы бар қала әкімдерін сайладық. Ауыл және аудандық маңызы бар қала әкімдерін сайлау жалғасты. Бытыр 700-ге жуық ауыл әкімі сайланды.

Біз әділ және бәсекелі экономика жүйесін құруға кірістік. Экономиканы әртараптандыру және монополиядан арылту, инфрақұрылымды жаңғырту, бизнесті қолдау, инвестиция тарту жұмыстарымен мықтап айналыстық. Әлеуметтік салада қордаланып қалған мәселелер біртіндеп шешіле бастады. Еліміздің түкпір-түкпірінде білім ошақтары, оның ішінде «жайлы мектептер» бой көтеруде. Ауылдарда денсаулық сақтау нысандары салынып жатыр. Әлеуметтік тұрғыдан осал топтағы азаматтарға кешенді түрде қолдау көрсету үшін Әлеуметтік кодекс қабылданды. Зиянды еңбек жағдайында жұмыс істейтін азаматтар үшін арнайы төлемдер енгізілді. Табиғатты қорғауға жауапты мекемелердің қызметкерлеріне олардың өмірі мен денсаулығына төнетін қауіп-қағерге қатысты үстемалық төленіп болды. Медицина қызметкерлерінің, мектепте, колледжде және балабақшада жұмыс істейтін педагогтардың жалақысы өсті. Ұлттық қордан балаларға қаржы беру мәселесін реттейтін заң күшіне енді. Негізгі экономикалық көрсеткіштерді, оның ішінде инфляция деңгейін ескере отырып ең төменгі жалақыны анықтайтын әдістеме қабылданды.

Осы жұмыстың бәрі 2024 жылы да жалғасады. Біз тиянақты және жоғары әрекет жасаймыз, максатқа жету үшін үздіксіз алға ұмтыламыз. Бұл – айрықша маңызды жыл болмақ. Өйткені осы кезең еліміздің алдағы бес жылдағы дамуына негіз болды.

– Ал жаңа жылдан не күтесіз? Еліміздің алдында қандай міндеттер тұр?

– Мен өткен қыркүйектегі Жолдауымда жаңа экономикалық үлгіге көшетімізді айттым, 2029 жылға қарай жалпы ішкі өнімді қазіргіден екі есеге арттыру мәселесін басты стратегиялық мақсат ретінде белгіледім. Көп ұзамай Үкіметтің кеңейтілген отырысы өтеді. Онда еліміздің бытырғы әлеуметтік-экономикалық даму қорытындысы шығарылып, алдағы жұмыстың амал-тәсілдері айқындалады.

Ұлттық құрылтайдың отырыстары идеология саласындағы мәселелерді, ұлттың жаңа сапасын қалыптастыру

ісін, қоғамның құндылықтар жүйесін жаңғырту жайын талқылайтын тиімді пікірталас орнына айналды. Бұған дейін жаздырушы шақырылып келе жатқан Құрылтайдың отырысын биыл сәл ертерек, көктемде өткізетін шығармыз.

Осылайша, биыл экономикалық, қоғамдық-саяси және гуманитарлық салаларда атқарылатын жұмыстың негізгі бағыт-бағдары бірінші тоқсанда-ақ айқындалды. Біз ұлт мүддесін ескере отырып, сындарлы әрі саликалы сыртқы саясатты жалғастырамыз. 2024 жылы елімізде бірқатар ауқымды саммит, форумдар өтеді. Қазақстан бірнеше бөделді халықаралық ұйымға, Аздық-Түлік қауіпсіздігі жөніндегі ислам ұйымына төрағалық етеді.

Дүниежүзілік көшпенділер ойынын өткізу де еліміз үшін айтулы оқиға болмақ. Байрақты бәсеке ұлттық спорт пен саламатты өмір салтын дәрiпттеу жағынан да, Ұлы даладағы көшпенділер өркениетінің мұрагері саналатын бауырлас халықтардың мәдени-гуманитарлық байланысын арттыру тұрғысынан да маңызды екені сөзсіз.

Ел тарихында ерекше орны бар тұлғаларға құрмет көрсету дәстүрі еліміздің жалпыұлттық бірегейлігін нығайта түсуге зор септігін тигізеді. Биыл әйгілі ғалым Қаныш Сәтбаевтың туғанына 125, даңқты батырлар Сағадат Нұрмағамбетов пен Рақымажан Қошқарбаевтың туғанына 100 жыл толады. Сонымен қатар тарихшылардың пайымдауынша, Жошы ұлысының іргесі қалғанғана – 800 жыл. Мемлекеттілігіміздің тамыры тым теренде жатқанын әйгілейтін осы айтулы датаға орай кең ауқымды зерттеулер қолға алынады. Биыл Қазақстан тарихының көптомдығын әзірлеу жұмыстарын да аяқтаймыз. Бұл – өзімізден 200-ден астам, шетелден 60-қа жуық маман жұмылдырылып, тығыздығы жасалып жатқан үлкен шаруа.

Осындай маңызды оқиғалардан бөлек, күнделікті атқарылуға тиіс жұмыстар да аз емес. Бұл жылдың ел тарихында қандай орын алатыны барша азаматымыздың ерік-жігеріне де байланысты. Мен жаңажылдық құттықтауымда биыл бәріміз тұтас ұлттың өсіп-өркендеуіне куә болатынымызды айттым. Бірақ осы максатқа жету үшін біз бір ел болып, білек сыбана жұмыс істеуіміз керек.

– Қасиетті Қаңтар оқиғасына бері тура екі жыл өтті. Қаңтар Қазақстан тарихындағы жаңа дәуірге жол ашқан бетбұрыстың белесі болды. Сіз бұған дейінгі сөздеріңізде, сұхбаттарыңызда сол қайғылы оқиғаға нақты баға бердіңіз. Дегенмен, әлі де бірқатар сұрақ бар. Қаңтар оқиғасына әртүрлі түсініктеме беретіндер де кездеседі. Алмағайып күндерден бері біршама уақыт өтті. Қазір Сіз сол оқиғаны қалай сипаттап едіңіз? Оның басты себебі неде және оған не түрткі болды деп ойлайсыз?

– Мен бұл туралы көп ойлан-дым, әлі де жиі ойланамын. Меніңше,

қасиетті Қаңтар оқиғасына жылдар бойы қордаланған әлеуметтік-экономикалық проблемалар, жалпы тоқыраудың билік пен қоғамды аздырып-тоздыруы себеп болды. Бұл – айтпаса да түсінікті жайт.

Мен 2019 жылы Президент болып сайланғаннан кейін мемлекеттің саяси жүйесін демократияландыруға, қоғамдық өмірге еркіндік сипат беруге, экономиканы монополиядан арылтуға бет бұрды. Реформаларды әзірлеуге және оны жүзеге асыруға қоғам өкілдері, белсенді азаматтар, сарапшылар қатысты. Түрлі диалог алаңдарында, соның ішінде менің ұсынысыммен арнайы құрылған Ұлттық қоғамдық сенім кеңесінің отырыстарында көптеген бастама көтеріліп, жан-жақты пысықталды.

Ашығын айтсам, осы жаңа бағдарымыз кейбір ықпалды адамдарға мүлде ұнаған жоқ. Олар бұл өзгерісті елімізде әбден тамыр жайған жүйеге және билік құрылымындағы өздерінің «ерекше мәртебесіне» төнген қатер деп қабылдады. Мұндай адамдар елдегі өзгеріске астыртын, кейде тіпті ашық қарсылық білдіре бастады. Ақыр соңында реформаның бетін қайтарып, өздеріне ыңғайлы бұрынғы калыпқа оралу үшін бәрін тас-талқан етуге шешім қабылдады.

Жоғары лауазымды тұлғалардан тұратын бұл топтың күштік құрылымдарға да, қылмыс әлеміне де орасан зор ықпалы болды. Сондықтан билікті күшейте басуға алуға бел буды. Тергеу мәліметтеріне жүгінісек, олар 2021 жылдың ортасына таман дайындыққа кіріскен. Сосын Үкімет сұйытылған газдың бағасын күрт өсіру туралы жан-жақты ойластырылмай, құқықтық негізгі жоқ шешім қабылдады. Маңғыстау облысында арандатушылардың айтағына ілескен жұрт шеруге шықты.

Сол кезде Үкімет менің тапсырмаммен арнаулы комиссия құрды. Оның мүшелері қоғам өкілдерімен кездесіп, ортақ мәмілеге келу үшін бірден аймаққа барды. Бірақ наразылық шерулерді экстремистік сипат алды. Оны қаскөйлер дереу өз мүддесіне пайдаланды.

Бас прокуратураның тергеуінен Қаңтар оқиғасының бірнеше тоқпалымен өрбігенін көруге болды. Шерулер алдымен Маңғыстау облысында басталды. Көп ұзамай басқа да өңірлерге жайылды. Орталық билік және әкімдіктер жағдайды реттеуге тырысқанмен, ел ішіндегі ахуал шиеленісіп кетті. Ортақ мәмілеге келу үшін жүргізілген келіссөздер мен диалогке толқуы ұйымдастырушылар еш мойын бұрмады.

Көптеген аймақта алғашқы қақтығыстар басталды. Мұның бәрі арнайы дайындалған жансыздар арқылы жағдайды одан әрі ушықтыруға тырысқан қаскөйлер үшін «ізденген сұраған» болып шықты. Осындай аса күрделі жағдайдың өзінде құқық қорғау органдары күш қолданбай, сабыр сақтады. Бұл – екінші толқын.

Жетекшілері ымыраласқан топтың айтқаны екі етпейтін және лаңкестермен, оның ішінде сырттан келген лаңкестермен байланысы бар қылмыстық топтар өршелене іске кіріскенде үшінші толқын басталды. Олар арнаулы технологияны, арандатушылар мен қарақшыларды пайдаланып,

бейбіт шерулерді жаппай тәртіпсіздікке ұластырды. Ұрып-соғу, қирату, өртеу, өзгенің мүлкін қасақана жою белен алды. Дүрбелен кезінде қарулы радикалдар мен лаңкестер бір мезетте, бір ғана бұйрықпен мемлекеттік органдардың және күштік құрылымдардың ғимараттарына, қару-жарак дүкендеріне, құқық қорғау мекемелері мен әскери бөлімдердің қоймаларына шабуыл жасады. Мұндай оқиға Алматыда ғана емес, бірқатар облыс орталығында да болды. Қаңтар оқиғасы кезінде үш мыңнан астам қару қолды болған айта кеткен жөн. Оның ішінде автомат, пулемет, тіпті гранатомет және басқа да атыс құралдары бар. Оған қоса, көлік инфрақұрылымы және телекоммуникация нысандары шабуылға ұшырады. Қарақшылар мен лаңкестер өзара ұймдасып, бір-бірімен тығыз байланыста әрекет жасағанын тағы да қайталап айтқым келеді.

Қаскөйлердің мемлекеттік төңкеріс жасамак болған жоспарын жүзеге асыру үшін экстремистер, қылмыстық топтар және әсіре діншілдер бірге қимылдады. Олардың мақсаты ел ішіне үрей туғызу, мемлекеттік институттардың қызметін түрлелату, конституциялық құрылымның іргесін шайқау, ақыр соңында билікті ба-сыну алу еді.

Сол кездегі ахуал өте күрделі болды, еліміз құрдымға кетуге шақ қалды. Бұған жол бермеу үшін барлық іс-әрекетті күндіз-түні және сағат сайын тікелей өзiм бақылап отырдым. РИХ істер министрлігі арқылы Ақорда резиденциясына түрлі шабуыл жасалғалы жатыр, соған жүк көліктері пайдаланылғалы деген апарат жетті. Маған бас сауғалап, резиденциядан кету, тіпті шетел асу туралы ұсыныс бірнеше рет айтылды. Бірақ мен бұған үзілді-кесілді қарсы болдым. Теледидар арқылы жасаған мәлімдемелерімнің бірінде қандай жағдай болса да жұмыс орнымда қалатынымды ашық айттым. Екі апта бойы тапқырмай, Ақордада болдым, күн-түн демей, шұғыл жиналыстар өткіздім. Сол аласапыран күндерде мемлекеттімізді сақтап қалу, елдегі заң мен тәртіп үстемдігін қалпына келтіру ең басты міндет еді.

– Қазақстанға Ресейдің әскери қызметшілерін шақыру қаншалықты дұрыс шешім болды? Біздің мемлекетті сол кезде Ресей құтқарып қалды деген пікір көрі елде жиі айтылады.

– Аймақтарда жаппай тәртіпсіздік белен алып, жергілікті билік дәрменсіздік танытқанда Қауіпсіздік кеңесі Ұжымдық қауіпсіздік туралы шарт ұйымына жүгіну туралы шешім қабылдады. Қазақстан оның бітімгерлік күштерін тұрақтылық пен қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін ғана қысқа мерзімге енгізуді сұрады. Бұл жерде мына жайтқа баса мән беру керек. Біз бұл құрылымның мүшесі ретінде Ресейге емес, Ұжымдық қауіпсіздік туралы шарт ұйымына жүгіндік.

Сол кезде осы ұйымның төрағасы Армения еді. Биыл ҰҚШҰ-ға Қазақстан төрағалық етеді. Құрылым жағасы, шын мәнінде, бітімгерлік рөл атқарып, қасиетті күндерде елді жайлаған жүгенсіздікті тоқтатуға септігін тигізді. Ұйымға мүше мемлекеттермен келісілгендей, бұл бітімгерлік күштер алдын ала ешқандай талап қоймастан, оның үстіне мерзімінен бұрын Қазақстаннан сыртқа шығарылды.

2, 3-беттер

ҮКІМЕТ ОТЫРЫСЫ

Кеше ҚР Премьер-министрі Өлхан Смайыловтың төрағалығымен өткен Үкімет мәжілісінде көлік қатынасының қолжетімділігі мәселесі қаралды. Ведомство басшылары және өңір әкімдері атқарылған жұмыстар мен алдағы міндеттер жайлы хабарлама жасады.

МӘЖІЛІСТЕ МАҢЫЗДЫ ЕКІ МӘСЕЛЕ ТАЛҚЫЛАНДЫ

Үкімет жиынынан кейін облыс әкімі Нұрлыбек Нәлібаев арнайы мәжіліс өткізіп, жол қозғалысының қауіпсіздігіне қатысты мәселелерге тоқталды.

– Қыс мезгілінде жолдарды күтіп ұстау, әсіресе, жол қозғалысын қауіпсіз және үздіксіз қамтамасыз ету маңызды. Ауа райының қолайсыздығына байланысты еліміздің бірқатар аймағында автомобиль жолдары жабылған болатын. Біз де бұндай жағдайларға дайын болуымыз қажет, – деді аймақ басшысы.

Күн тәртібіндегі мәселеге орай жауапты мекеме басшылары атқарылған жұмыстарды баяндады. Облыстық жолшылар көлігі және автомобиль жолдары басқармасына «Қорқыт ата зусжайы» акционерлік қоғамымен бірлесіп, халықаралық және басқа облыс орталықтарына рейстер ашуды пысықтау тапсырылды. «ҚазАвтоЖол» Ұлттық компаниясы» акционерлік қоғамының облыстық филиалы Қызылорда облысының полиция департаментімен, Қызылорда қаласы және аудан әкімдерімен бірге жол қозғалысы қауіпсіздігін қамтамасыз етудің тиісті шараларын қабылдауы тиіс.

4-бет

КӘСІПКЕРЛЕР ДЕМЕУІНІҢ ИГІЛІГІ

Жаңа жылдың алғашқы жұмыс күні облыс әкімі Нұрлыбек Нәлібаев, ҚР Парламенті Сенатының депутаты Руслан Рүстемов және Мәжіліс депутаты Мұрат Ерғешбаевпен бірге күрделі жөндеуден өткен «Орталық бейітке» барып, жай-күйімен танысты. Жөндеу жұмыстарын көріп, Құран бағыштады.

«Орталық бейітке» күрделі жөндеу жұмыстары жергілікті кәсіпкерлердің демеушілігімен жасалды. Аумағын абаттандыру, көгалдандырудан бөлек, жол салынды. Оған 110 млн теңге қаржы жұмсалды.

Еске сәлсак, өткен жылы Қызылорда облысының 85 жылдығына тарту ретінде жергілікті кәсіпкерлер Қорқыт ата ескерткіші-кешенін, Хорасан ата кесенесін қайта жаңғыртып, айналасын абаттандыр-

ды. Алдағы уақытта Оқшы ата кешені басында да осындай жұмыстар жүргізіліп, Марал баба кесенесіне 7 шақырымға жуық жол салынабақ.

Жаңақорған ауданындағы Хорасан ата кесенесін абаттандыруға демеушілер 100 млн теңгеден астам қаражат бөлді. Кесене XIV ғасырда салынған. 2005 жылдан бері қайта жаңғырту жұмыстары жүргізілмеген.

Облыс әкімінің баспасөз қызметі

ЗЕЙНЕТАҚЫ МЕН ӘЛЕУМЕТТІК ТӨЛЕМДЕР АРТТЫ

Қаңтардың 1-нен бастап айлық есептік көрсеткіш (АЕК) 3692, ең төменгі зейнетақы 57853, ең төменгі күнкөріс деңгейі (ЕТКД) 43407, базалық зейнетақы төлемінің ең төменгі мөлшері 28215 теңге болып белгіленді. Сонымен қатар еңбек сіңірген жылдары үшін және жасына байланысты зейнетақы төлемдері 9%-ға артты. Бұдан басқа, жасына байланысты жаңадан тағайындалатын зейнетақы төлемдерін есептеу үшін ескерілген ең жоғары табыс 55 АЕК-ке (203060 теңге) өсті.

4-бет

24/7 РЕЖИМІ: 9 НӘРЕСТЕ. 600 ӨТІНІМ. 16 ШАҚЫРТУ

2024 жылдың алғашқы сағаттарында 9 нәресте дүниеге келді. Оның 5-і ұл бала болса, 4-і – қыз. Бұл туралы өңірлік коммуникациялар қызметінде өткен брифингте облыстық денсаулық сақтау басқармасы ана мен бала денсаулығын қорғау бөлімінің басшысы Айгүл Төлегенова айтты.

6-бет

Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт ТОҚАЕВ:

БІЗ ОЗЫҚ ОЙЛЫ ҰЛТ РЕТІНДЕ

ҰҚШҰ бітімгерлік күштері лаңкестікке қарсы операцияларға қатысқан жоқ, бірде-бір оқ атқан жоқ. Армения жасағы «Ақсай» нан зауытын және «Алматы су» мекемесін, Беларусь жасағы Жетігендегі аэродромды, Тәжікстан мен Қырғыз Республикасының әскери қызметшілері Алматы қаласының бірінші және екінші жылу-электр орталықтарын, Ресей жасағы үшінші жылу-электр орталығы мен телекоммуникация нысандарын талқандады. Осы маңызды нысандарға лаңкестік шабуылдар жасалуы мүмкін деген қауіп болды. Сондықтан бітімгерлік күштер соларды күзетуге жіберілді. Ең бастысы, сол арқылы өз күштерімізді лаңкестікке қарсы операцияға жұмылдыруға мүмкіндік туындады.

– Демек бұл жезуеге аспай қалған мемлекеттік төңкеріс қой. Ендеше Қаңтар оқиғасын халық көтерілісі, тіпті революция деп атап жүргендерге не айтар едіңіз?

– Бастапқыдағы бейбіт шерулер жаппай тәртіпсіздікке, өртеу мен қиратуға ұласқан қайғылы оқиғаларға бүкіл әлем күз болды. Кім бейбіт шеруге автомат, тапанша және суық қару ұстап барды?! Ниеті дұрыс адам әскери қызметшілерді ұрып-соғып, өлтіре ме, оларды тірі қалқан етіп, әкімшілік ғимаратқа шабуыл жасай ма?! Бейбіт шеруде дүкендер мен банкет қиратылып, тоналып, көліктер өртеп пе?! Білік органдарының ғимараттары мен полиция бөлімдеріне жасалған шабуылды айтпай-ақ қояйын. Осындай жаппай тәртіпсіздіктің салдарынан үш миллиард долларға жуық шығын келді.

Қаңтар оқиғасының себеп-салдарын бурмалап көрсетудің қажеті жоқ. Тұрасына көшсем, бұл халық көтерілісі болды деген пікірлер қылмыстық әрекеттерді ақтау үшін айтылады. Барып тұрған бұзақыларды батыра балап, жұртты араңдататын әрі жауапкершіліктен жүрді сыңаржақ пайымдар қылмыстық психологияның қоғам санасына сіңуіне әкел соқтырады. Мұндай әңгімелер – ұлттық қауіпсіздікке және халықтың жаймашуақ өміріне қатер төндіретін жаппай тәртіпсіздікке шақырумен пара-пар. Бұл – өте қатерлі үрдіс. Сондықтан осындай жүйеліздікті сығыла алу мәселесіне келгенде мемлекет пен қоғамның ұстанымын ортақ болуы керек. Мен бұған сенімдімін.

– Онда азаматтар биліктің іс-әрекеті ұнамайтынын қалай білдіре алады?

– Елімізде биліктің іс-әрекетіне жария түрде келіспеушілік білдіруге толық мүмкіндік бар. Азаматтар өзін толғандыратын мәселе туралы ашық айта алады. Мен мемлекеттік органдардан «Халық үніне құлақ асатын мемлекет» тұжырымдамасына сәйкес, қоғамның пікірмен санасуды талап етіп келемін. Елімізде бейбіт жиналыстарды реттейтін демократиялық сипаттағы заң бар. Жазында петицияларды тапсыру және қарау тәртібін реттейтін заң қабылданды.

Сондықтан бір нәрсені анық білуге тиіс. Бейбіт шеруге тыйым салынады, ал жаппай тәртіпсіздіктің кез келген түріне қатер тосқауыл қойылады. Елімізде заң мен тәртіп қана үстемдік құруға тиіс. Бұл – мен үшін мызғымас қағида. Демократияның бесігі саналатын батыс елдеріне қарағанда, ешкім де көшеде жаппай тәртіпсіздік жасаған, мемлекеттік органдарға шабуылдаған адамның маңдайынан сипап, обекет отырмайды.

Полиция жаппай тәртіпсіздікті ұйымдастырушыларды, яғни биліктің заңды талаптарына қарсы шығуға үндеген, қару-жарақ әкеліп тартқан, жағдайды ұшықтырып, адамдарды күш қолдануға, маңайдағын бәрін қиратуға, өртеп-талқандауға азғырған адамдарды анықтап, әшкереледі. Ал тәртіпсіздікке кездейсоқ қатысқан, білместікпен араңдап қалған адамдардың бұзақыларға қатысы жоқ. Оларға менің бастамамен рақымшылық жасалды. Бұған дейін сотталған 1205 адамның 1095-і осы рақымшылыққа ілікті. Ал жаппай тәртіпсіздікті ұйымдастырғандар мен лаңкестік әрекеті, мемлекетке сатқындығы, билікті күшпен басып алуға тырысқаны және басқа да ауыр қылмыс жасағаны үшін сотталғандар жазасын толығымен отейтін болады.

– Келесі сұрақ сізге ұнамауы мүмкін. Бірақ бұл сауалды қоймасқа талы болмайды. Сіз 2019 жылы Президент лауазымына сайланғаннан кейін елімізде қосарланған билік жүйесі қалыптасып-мыс деген сөз тарады. Кейбіреулер бидің саяси жүйесімізді Иранның, Сингапурдың

жүйесімен салыстырды. Шынымен де, сол кезде елімізде екі билік орналығанына орайтын қорық. Рас-сымен солай болды ма?

– Төтенесін қойған сұрағыңызға тура жауап берейін. Конституцияға сәйкес, Президент еліміздің ішкі және сыртқы саясатының негізгі бағыттарын айқындайды, мемлекетіміздің жоғары лауазымды тұлғаларын, Қарулы Күштеріміздің жоғары басшылығын тағайындайды және оларды қызметтен босатады. Сондай-ақ Мемлекет басшысы еліміздің Жоғарғы Бас Қолбасшысы саналады.

Алайда бәзбіреулер қосарланған билік жүйесін орнатуға талпынғаны, тіпті мұндай әрекеттерді әдейі әрі мұқият ұйымдастырғаны рас. «Билік транзиті» кезіндегі ахуалды саясаттағы айлакерлер өз мүддесіне пайдаланып, қосамжалған билік орталығын құрауға тырысты. Елімізде Президент әрі Жоғарғы Бас қолбасшы лауазымы бір бөлек, бұрынғы Президент иеленген Қауіпсіздік Кеңесінің Төрағасы лауазымы бір бөлек болды. Осы екі лауазымын иелері бір мезетте қатар қызмет атқарды. Түптің түбінде бұл жағдайды билікте қатан текетірес туғызбай қоймас анық еді.

Мұны аз десеңіз, дәл осы жағдай Қаңтар дағдарысына әкел соқтырған алғышарттың бірі болды. Өйткені мырмаласқан қаскөйлер өздері ойлап тапқан қосарланған билік, яғни «тандем» идеясын дәріптеп, оны өз мүддесіне пайдаланғысы келді. Кейбір лауазымды тұлғалардың, оның ішінде бұрынғы Әділет министрінің мәртебе жағынан Елбасы Президенттен жоғары тұратынын айтқаны естеріңізді шығар. Кейбір шенеуніктер біресе ана, біресе мына кабинетті жағалап жүрді. Олар ойнақтап жүріп, ақыры от басты. Мен кейінірек Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевқа оның жақын серіктерінің саяси китүрқылығы еліміздегі тас-талқанын шығара жаздағанын ашық айттым.

Қалай десеңіз, мемлекетке үлкен және кіші президент деген болмауы керек деп санаймын. «Кеттің бе – қайырлама!» Болашақта ел тізгінін ұстайтын азаматтар осы жағдайдан сабақ алып, мұндай нәрседен қашық болуға және тек қана мемлекеттің мүддесі мен қоғамның берекесін бірігіп ойлауға тиіс.

Өкінішке қарай, ішкі саяси дағдарысқа байланысты туындаған сын сағатта негізгі құқық қорғау органдары басшыларының бетпердесі сыпырылып, олардың көсібі биліксіздігі, қала берді сатқындығы әшкереленді.

Ата заңға сәйкес жұмыс істейтін орнықты әрі тиімді мемлекеттік институттар жүйесін құру ауадай қажет екені Қаңтар оқиғасынан айқын көрінді. Біз бір ел болып, бұл дағдарысты еңсердік, қиындыққа қасқая қарсы тұрып, одан тіпті шындалып шықтық. Азаматтарымыздың бекем бірлігінің және барлық деңгейдегі билік өкілдерінің бағыл іс-әрекетінің арқасында алапат апаттың бетін қайтарып, елдегі ахуалды тұрақтандыра алдық. Кейін кейбір қаскөйлер тергеу кезінде халық жауапты сөзге жұдырықтай жұмыла біледі, билік қандай қатерге де қаймықпай төтеп бере алады деп еш күтпегенін мойындады.

– Қаңтар оқиғасынан кейін Сіз түбегейлі саяси реформаларды жүзеге асыруға кірістіңіз. Оны Батыс та мойындап отыр. Енді

кешегі күнге оралмайтынымызды аңғартатын «асудан» астық дегуе бола ма? Қайтадан кері келпейтінімізге қандай кепілдік бар?

– Мен саяси реформалардың 2019 жылы басталғанын айтып өттім. Сол кезде Ұлттық қоғамдық сенім кеңесі құрылды. Кеңесте маңызды заңнамалық бастамалар әзірленіп, жүзеге асырылды. Сайлау, саяси партиялар, Парламент туралы заңдарға елеулі өзгерістер енгізілді. Елімізде олигополияның диктатурасы туралы алғаш рет ашық айтыла бастады.

Бұл өзгерістер саяси және экономикалық монополия үстемдік құрып тұрған кезде жалғанды жалпағынан басып жүргендерге қауіп төндірді. Сондықтан олар уақыт тегершігін кері айналдырып, бұрынғы күніне оралу үшін жанталасын бақты. Бұдан еш нәтиже шыққан жоқ.

Қаңтар оқиғасынан кейін бәзбіреулер «енді билік қылбұрауды қайта, режимді сақтап қалу үшін барын салады» деп қауіптенді. Бірақ біз керісінше қасқалдық. Күрделі болса да, дұрыс жолды таңдадық. Саяси жаңғыру үдерісі 2022 жылы тың қарқынмен жалғасты. Реформаның басты міндетінің бірі барынша еділ әрі теңгерімді саяси жүйе құру болды. Оған қоса, ат басын артқа бұру, яғни саяси өзгерістерді кері қайтару мүмкін болмайтындығы, сонымен бірге реформалар қоғамдық өмірдегі қалыптас қубылысқа айналғандай ахуал қалыптастыру маңызды еді. Сол үшін конституциялық реформа аясында кертартпалыққа бірқатар тосқауыл қойылды.

Біріншіден, біз Ата заңның үстемдігін қамтамасыз ететін, конституциялық бақылауды жүзеге асыратын жоғары орган – Конституциялық Сотты қайта қалпына келтірдік. Біреулерге Конституциялық Кеңестің аты ғана өзгергендей еліміздегі тас-талқанын шығара жаздағанын ашық айттым.

Конституциялық Сот шешімдерінің күшін ешкім жою алмайды. Оның шешімдеріне, соның ішінде азаматтардың конституциялық құқықтарына қатысты байламдарына қуран келтіруге, Президенттің де еш қақы жоқ.

Ата заңға енгізілуі мүмкін кез келген өзгеріс пен толықтыру Конституциялық Соттың оң қорытындысы болса ғана республикалық референдумға немесе Парламенттің қарауына шығарылады.

Конституциялық Сотта оң бір қабы бар екені белгілі. Соның алтауын, яғни көпшілігін, Парламент палаталары тағайындайды. Ал төрағасын Президент тағайындағанымен, міндетті түрде Сенаттың келісімі қажет.

Екіншіден, негізгі ұстанымдар Конституцияда нақты айқындалып, біржола бекітілген. Мысалы, Ата заңның 91-бабына сәйкес, Конституцияда белгіленген мемлекеттің тәуелсіздігі, біртұтастығы мен аумақтық тұтастығы, оны басқару нысаны, Республика қызметінің түбегейлі принциптері және осы жерде айрықша атап өтейін, Президент жеті жыл мерзімге бір рет қана сайланады деген ереже еш өзгермейді.

Үшіншіден, реформалардың нәтижесінде Мәжіліс жаңа сайлау жүйесімен, яғни партиялардың тізімі және бірманатты округтер арқылы жасқаталатын болды. Мәжілістің өкілеттігі де айтарлықтай кеңейді.

Бір сөзбен айтсақ, ескі жүйе келмесе кетті. Қазақстандағы саяси реформалар жүйелі ғана емес, ешқашан кері қайтпайтын түбегейлі сипатқа ие болды деп сеніммен айта аламыз. Мұның еліміз үшін айрықша маңызы бар. Себебі Ұлттық саяси сана-сезімі түбегейлі өзгерді. Жұрттың құқықтық сауаттылығы мен белсенділігі демократиялық жаңғырудың басты кепіліне айналды. Токетерін айтсақ, кері кетуге халықтың өзі жол бермейді және елге жаңа дәл әкелген осы өзгерістерді табындылықпен қорғайды. Мен бұған бек сенімдімін.

– Дегенмен, билікті сынап жүргендер, оның ішінде Батыстың өкілдері де, Қазақстанда бір күнге дейін саяси тұңқындар бар деген сөзді. Бұған не дейсіз?

– Саяси қудалау бар деп айту үшін шензура, арнаулы заңдар мен жазалаушы органдар болуы керек. Қазіргі Қазақстанда мұның ешқайсысы жоқ. Біздің заңнамалық азаматтарды саяси қозғарысы үшін қудалауға негіз болатын бірде-бір жарлық, бірде-бір заң, бірде-бір нормативтік құжат жоқ.

Керісінше, реформалардың нәтижесінде адам құқықтарын қорғау жүйесі нығайт түсті. Заңдар қазылардың тәуелсіздігін күшейтетін түзетулер енгізілді. Алқа билердің қарауына жататын істердің аясы кеңейді. Адам құқықтары жөніндегі уәкіл институты толық жұмыс істеп тұр. Оған конституциялық мәртебе берілді. Мен бытыр жетқосқан айнада адам құқықтарына қатысты екінші Жарлыққа қол қойдым. Мұның бәрі осы салада дөйекті әрі түбегейлі өзгеріс жасалып жатқанын көрсетеді.

Мемлекеттің басты міндетінің бірі – заңның мүлтіксіз орындалуы, тәртіптің қатан сақталуы толық қамтамасыз ету. Сондықтан заң бұзған кез келген адам жауапқа тартылады. Ал заң мен тәртіпті сақтау мәселесіне азаматтардың идеологиялық ұстанымы мен саяси қозғарысының еш қатысы жоқ. Заң бәрін ортақ.

Кейбіреулер прокуратура органдарының ескертугіне қарамстан, адам түсініп болмайтын кесірілік көрсетіп, заң бұзды. Ондай адамдар өзін заңнан жоғары қойып, «Атың шықпаса, жер өрте» деген ұстаныммен елге танымақ болғысы келетін сияқты.

Көптеген тәуелсіз бұқаралық ақпарат құралы жұмыс істеп тұрған, саяси цензура атымен елде саяси қудалау бар деп алаңданып отырады.

Ол аз десеңіз, жаңа заң қабылданып, бейбіт жиналыс өткізу үшін рұқсат алудың орнына хабарлау тәртібі енгізілген соң, Қазақстандағы бейбіт жиындардың саны еселеп артты.

Мен түйткілдердің түйіні айқай-шұғыл алаңда емес, диалог үшін арнайы құрылған орындарда, ең алдымен, Парламентте өркеннетті жолмен, салиқалы түрде тартқу керек деп үнемі айтамын.

Қазір Парламентте түрлі көзқарастағы қоғам өкілдерінің мүддесін білдіретін сан алуан саяси күштер бар. Парламенттік оппозиция институты заң жүзінде бекітілді.

Соңғы сайлауда Мәжіліске алты партия өтті. Оның үшеуі алғаш рет депутаттық мандатқа ие болды. Тіпті қазір Парламентте отырған партияның бірі – әуел бастан оппозициялық ұстанымдағы ұйым. Көптеген шетелдік сарапшылар мен әріптестер, соның ішінде

Батыс елдерінің мамандары, Қазақстандағы демократиялық реформалардың озық үлгіде екенін айтып, оған қолдау білдіріп отыр. Шынымен де, біз – геосаяси төңірегімізде ауқымды демократиялық өзгеріс жасап, адам құқықтарын қорғау ісінде зор табысқа жеткен бірден-бір еліміз.

– Әлеуметтік желіде Президент Конституцияға қатысты референдум өткізіп, 2026 жылғы тағы да сайлауға түсуімізді жоспарлап отыр деген қауесет таралып отыр. Бұл рас па?

– Бұл – жалған ақпарат. Бұдан былай әркім ойына келгенін істеп, Ата заңға оңды-солды өзгеріс енгізе алмайды. Ал осындай маңызды мәселеге келгенде, тіпті мүмкін емес. Мен бұған нық сенімдімін. Конституциялық реформа Ата заңға қалай болса солай өзгеріс енгізе беру үшін жасалған жоқ.

Президент лауазымына бір-ақ рет сайлау туралы ереже енді ешқашан өзгермейді. Бұл талап мемлекетіміздің тәуелсіздігі, біртұтастығы, аумақтық тұтастығы және басқару нысаны туралы нормалар сияқты мызғымастай етіп бекітілген.

Ақыры осы тақырып қозғалған екен, бұған қатысты кейбір жайтқа кеңірек тоқталып, мән-жайын аша кетейін. Мен жетіжылдық бір ғана мерзім туралы идеяны осыдан 15 жыл бұрын жабық пікірталастарда айтып жүрдім. Сол кезде ұсыныс аса қолдау таба қоймады. Өзім Президент болып сайланғаннан кейін, осы бастамамың артықшылығы мен кемшілігін әбден салмақтап, оны қалай жүзеге асыруға болатынын жөнінде көп ойладым.

Суперпрезидентке тән өкілеттіктерді жою үшін 2022 жылы Конституцияға бірқатар маңызды өзгеріс енгізілді. Мен сол кезде жетіжылдық бір мерзім идеясын қайта ұсындым. Бастамыа бүкіл халық қолдау білдірді. Осымен бұл әңгіме тәмам.

– Экономика тақырыбына ойымсақ, Сіз бытырғы Жолдауыңызда Әділеттік Қазақстанның және экономикалық бағдарыңың жерияладыңыз. Онда 2029 жылға қарай ұлттық экономиканың көлемін екі есе арттырып, 450 миллиард долларға жеткізу көзделген. Алайда Халықаралық валюта қоры мен Дүниежүзілік банкінің болжамдарына сенсек, 2023-2024 жылдары ел экономикасының өсімі 3-4 пайызға аспайды. Мұндай қарқынмен мақсатқа жете аламыз ба?

– Өріне, бұл – жетуге болатын жеке. Халықаралық валюта қорының сарапшылары 2023 жылдың қорытындысы бойынша Қазақстанның Ішкі жалпы өнімі қазіргі бағаммен есептегенде 259 миллиард доллардан асады, яғни 2022 жылмен салыстырғанда 15 пайызға артады деп бағалап отыр. Бұл – Орталық Азиядағы ең жоғары ақшалай өсім. Жан басына шаққандағы Ішкі жалпы өнім де өсіп келеді. Бұған қатысты болжамды көрсеткіш бытыр 13 мың долларға жуықтайды.

Оның жыл сайынғы өсімі 1,6 мың доллар болады деп бағаланады. Халықаралық валюта қорының болжамына сәйкес, 2028 жылға қарай бұл көрсеткіш отыз пайыздан да көбірек артып, 16,8 мың долларға жетеді.

Шын мәнінде, мен үшін макроэкономикалық көрсеткіштер соншалықты маңызды емес, азаматтардың тұрмыс сапасының іс

жүзінде жақсаруы одан әлдеқайда маңыздырақ.

Халқымыз «Жақсы сөз – жарым ырыс» дейді. Үкімет экономиканы басқарудың тың тәсілдерін қолдана алса, жаңа айтылған жақсы болжамдар ақиқатқа айналады. Осы орайда негізгі екі бағытқа тоқталайын.

Біріншіден, еліміздің өркендеуіне жол ашатын бірқатар нақты міндетті шешу қажет. Сондай міндеттің бірі – ауқымды өнеркәсіп жобаларын жүзеге асыру. Қыркүйектегі Жолдауда Үкіметке мұндай жобаларды анықтау және Инфрақұрылымды дамыту жоспарын әзірлеу туралы тапсырма берілді. Бұл жобалар ірі бизнес өкілдерімен, институционалды инвесторлармен және сарапшылармен бірге пысықталып, нақты жұмыс жасалып жатыр.

Тағы бір маңызды міндет – инвестиция тарту. Бұл міндетті орындауға жекешелендіру және активтерді қайтару науқандары да септігін тигізеді. Қомақты инвестиция болса, экономика қарқыны үдей түседі және жаңа мүмкіндіктер пайда болады. Осы орайда мен жақында Инвестиция шабын құру туралы Жарлыққа қол қойдым. Бұл шатба еліміздегі инвестициялық ахуалды жақсарту және инвестициялық жобаларды сапалы жүзеге асыру үшін ауқымды өкілеттік берілген.

Екінші бағыттағы жұмыс экономиканың барлық саласына қатысты «қойын тәртібі» белгілейтін жүйелі реформаларды жүзеге асыру шараларын қамтиды.

Менің тапсырмаммен Үкімет мемлекет пен бизнестің қарым-қатынасын қайта қарауға мүмкіндік беретін жаңа Салық кодексінің әзірленіп жатыр. Салық жүйесін жетілдіргенде тек төлем жинау тәсілімен шектеліп қалмау өте маңызды. Бір жағынан, инвесторларға қолайлы жағдай жасау керек. Екінші жағынан, бюджет кірісінің азайып кетпеуіне мән берген жөн. Яғни таразы басын тең ұстау керек.

Жаңа Бюджет кодексі де – өте маңызды құжаттың бірі. Біз «қазына қаражатына» деген қозғарымымызды өзгертіп, оны тиімді, жөнімен әрі үнемдеп жұмсауға тиіспіз.

Бұл ретте мемлекеттік сатып алу ісін және мемлекет пен жеке сектордың серіктестігін реттейтін заңдар анықтау елдегі рет ақталды. Осы құжаттар мемлекеттік сатып алу ісінің ашық болуына да қамтамасыз етеді. Сондай-ақ экономиканы дамытуға қажетті қаражат қорын қалыптастыруға септігін жасайды.

Квазимемлекеттік сектордың тиімділігін арттыруға көп көңіл бөлу қажет. Қазір бұл секторды жаңғырту шаралары айқындалып, іске асырылып жатыр.

Сіздің сұрағыңызға жауап бере отырып, мына мәселеге назар аударғым келеді. Әлемдегі экономикалық ахуал біздің елге де салқынның тигізінін сөзсіз. Алайда кез келген қиындық жаңа мүмкіндікке жол ашады. Үкіметтің жел қайдан соқса да желкенді өзіне онтайлы бұра алатындай, жан-жақты ойластыру жоспары болуға тиіс. Экономиканың өсімін ынталандыру шаралары мен құрылымдық реформалар қатар жүруі керек. Нақтырақ айтсақ, көсіпкерлік пен бәсекені дамыту, жекеменшікті қорғау, әділ сот төрелігі болуы өте маңызды. Сонда ғана көздеген мақсаттарымыздың бәрін көп жеткілікті, белгіленген мерзімде ұлттық экономика көлемін екі есе ұлғайта аламыз.

– Несіесін отей алмай жүрген адамдар бидің әземімізге жеті хат жазып, қоңырау шалады. Жалпы, халықтың қарызға батпуды күрделі мәселе болып тұр. Осы мәселені шешу үшін не істейтіңіз?

– Мен азаматтарымыздың қарызға белшеден батқанына қатты алаңдаймын. Себебі бұл мәселе жұрттың әлеуметтік жағдайына және еліміздегі қаржы жүйесінің тұрақтылығына тікелей әсер етеді. Мен 2019 жылы Мемлекет басшысы ретінде қол қойған алғашқы құжаттың бірі қиын жағдайға тап болған азаматтардың борышын азайту туралы Жарлық еді. Сол уақытта 500 мың адамның кепілсіз алған несіесі кешірілді. Бұл біррәттік шара болатын. Ал 2023 жылы жеке тұлғалардың банкроттығы туралы заң күшіне енді. Мұның бәрі мәселенің ұшығын кетпеуіне ықпал етті. Осы жағдайды түбегейлі өзгерту үшін бытырғы Жолдауыма Үкіметке тың шараларды қолға алуға тапсырдым.

Негізінен, бұл жағдайға жұрттың қаржылық сауаттылығының төмендігі себеп болып отыр. Екінші жағынан, тұтыну несіесін беру тәртібін және коллектор ұйымдарының қызметін қатаң реттеу керек. Сол үшін нақты шаралар қолға алынып жатыр. Мысалы, соңғы

жылдары банктер мен микрокредит ұйымдарына қойылатын тұтыну несіесі капиталының көлеміне қатысты талаптар бес есе күшейтілді. Төлеу мерзімі өтіп кеткен берешегі бар адамдарға несие беруге тыйым салынды. Сондай-ақ қарызын уақытылы өтей алмаған борышкерге 90 күннен әрі айыппұл салуға болмайды. Коллектор агенттіктеріне тұрақты тексеру жүргізіледі.

Борышкерлер құқығын қорғау үшін несие беру туралы заңнамаға енгізілетін түзетулер әзірленді. Бұл өзгерістер банктерге, микрокредит ұйымдарына және коллектор агенттіктеріне талапты одан да күшейте түседі. Несіелерді коллектор компанияларына сату-ды шектеу ұсынылады. Коллектор компаниялары қарызды өзіне алған соң мәселені реттеп көруге міндетті болады. Банк омбудсменінің өкілеттігі де кеңейтіледі. Қазір бұл құжатты Мәжіліс депутаттары қарап жатыр. Мен бұл бастаманы қолдауға дайынмын.

– Қазір көптеген отандасымыз қымбатшылық белен аламын, тарифтерді өсіп жатқанына, жұмыссыздық мәселесінің шиеленіскеніне және аймақтардағы жалпы ахуалға алаңдап отыр. Құділетті күшпен және ақпараттың тұйындайтын түйткілдерден бас көтере алмай жатқан қазіргі Үкіметтің стратегиялық міндеттерді іске асыруға қауқары бар ма? Сіз Үкімет жұмысының тиімділігіне қандай баға бересіз?

– Кез келген елдің Үкіметі стратегиялық міндеттер мен күнделікті жұмысын қоса атқарды. Бізде де солай. Ең бастысы, тиімді жоспарлау және ресурстарды тиімді пайдалану керек.

Үкіметтің қазіргі құрамы бытыр көптеме ғана жасқаталды. Конституциялық реформа жасалып, Парламент сайлауы өткен соң алдыңғы Парламенттің де, Үкіметтің де мандаты күшін жойды. Конституцияға сәйкес бұрынғы Үкімет жаңадан сайланған Мәжіліс депутаттарының алдында өз өкілеттігін тоқтатты. Сайлауда ең көп дауыс алған «Атамат» партиясы Премьер-министрдің кандидатурасын ұсынды. Өріне, партия мұны Президенттен ақылдаса отырып жүзеге асырғанын жасырмаймын. «Атамат» партиясының сайлау алдындағы тұғырнамасының экономикаға қатысты бөлігі қазіргі Үкіметтің бағдарламасы негізінде жасалды.

Бүгінде Үкіметтің өкілеттігі айтарлықтай кеңейді. Қыркүйек айында құрылмыс өзгерген Президент Әкімшілігі еліміздегі әлеуметтік-экономикалық дамуына қатысты стратегиялық бағыттарға баса назар аударатын болды. Енді Әкімші

ТЕК ҚАНА АЛҒА ҚАРАУЫМЫЗ КЕРЕК!

Электр энергетикасы нысандарында болып жататын кішігірім оқиғаларды дардай қылып көрсетіп, жылумен қамтамасыз ету ісіндегі болмашы олқылықты «қасіретке айналдыруға» ұмтылатын әлеуметтік желідегі белсенділер отқа май құйып, елді дүрбеленге салып жүр.

Бүкіл Қазақстандағы инженерлік инфрақұрылымды толық жаңғырту – өте ауқымды әрі күрделі міндет. Бұл мәселе біртіндеп шешіліп жатыр. Көктем-жаз айларында Үкімет пен әкімдіктер жылу маусымына дайын болу үшін біраз жұмыс жасады. Жағдайы сын көтермейтін бірқатар нысанды жөндеді.

Ең алдымен, күрделі апаттардың алдын алып, үйлерге жылуын үздіксіз берілуін қамтамасыз ету керек. Бірақ жаңа қуат көздерін ашу, желілерді біртіндеп жаңарту және коммуналдық саланы түгел жаңғырту басты міндет екенін ұмытпаған жөн.

Қазір жылу желілері әрен жұмыс істеп тұр. Үкімет пен әкімдіктер батыл қимылдап, қажетті шараларды дереу қолға алуы керек. Осыны болмайды.

– Мұның бәрі еліміздегі энергетикалық қауіпсіздік нысандарының жай-күйі көңіл қозғалатын нүктені білдіреді. Сіз Жолдауыңызда АЭС салу-салмау мәселесі жалтұхалықтық референдум арқылы шешіледі деп мәлімдедіңіз. АЭС «жасалмай» энергия салғанымен, қоғамда бұған қатысты әртүрлі пікір айтылып жүр. Мұндай нысан салу туралы жоспардың геосаяси астары да жоқ емес. Сіздің ұстанымыңыз қандай?

– Қазақстан үшін таза атом энергиясының мөні зор. Бұл – ел экономикасының бөлшегіне тікелей әсер ететін айрықша маңызды мәселе. Біз табиғи уран өндіру көлемі жағынан әлемде бірінші орын алмастық. Ядролық отын компоненттерінде де өзіміз өндіреміз. Сол себепті мен еліміздің аумағында АЭС салу жайына айрықша мән беремін. Түптеп келгенде, энергетика қауіпсіздігі мәселесін геосаяси мүдде емес, нақты қажеттілік пен мүмкіндіктер тұрғысынан қарастырып, ғылыми зерттеулер негізінде шешкен жөн.

Ел ішінде АЭС құрылысына үзілді-кесілді қарсылық білдіріп жатқандар да бар. Бұл – түсінікті жағдай. Көпшілік Семей ядролық полигонының қасіретін ұмыта қойған жоқ. Мұқият назар аударуды қажет ететін басқа да күрделі жағдайлар бар. Мысалы, жобаның құны мен экологияға әсерін қаперден шығаруға болмайды.

Сондықтан бұл бастаманың мән-маңызын ескере отырып, АЭС құрылысына қатысты мәселені жалтұхалықтық референдумға шығаруды ұсындым. Халқымыз үшін аса маңызды осындай шешімдерді референдум арқылы ғана қабылдауға тиіс. 2019 жылғы сайлау алдындағы бағдарламада нақты көрсетілді. «Халық үніне құлақ асатын мемлекет» тұжырымдамасы мен Әділетті Қазақстан қағидаттарының іс жүзінде орындалуы дегеніміз – осы.

Болашақта әлі талай қоғамдық талқылау өткізіледі. Азаматтар референдумда дауыс берген кезде АЭС салуды жақтаған немесе қарсы болған сарапшылардың дәйекті пікірлерін барышына таразылап, ой елегінен өткізіп барып шешім қабылдауға тиіс. АЭС салмау ба, салмаймыз ба – мұны халық шешеді.

– Бұлтыр сыртқы саясат саласында ауқымды жұмыс атқарылды. Қазақстан түрлі саммиттер мен форумдарда өз ұстанымын барынша салмақты жеткізе білді. Сіз әлемдік деңгейдегі қосбасылармен көптеген кездесу өткіздіңіз. Әсіресе, өңірлік «С5+» үлгісіндегі басқосулардың маңызы арта түсті. Мұның бәрін Сіздің әлемдік дипломатиядағы абырой-белсенді де белгілі бір дәрежеде ықпал еткені анық. Алдағы уақытта сыртқы саясатта қандай айтулы оқиғалар болмақ?

– Қазақстан тиімді әрі сандық сыртқы саясат жүргізу арқылы өзінің ұлттық мүддесін қорғап, стратегиялық міндеттерін орындап келеді. Біздің өзгермейтін мақсат-мұратымыз бар. Бұл – еліміздің егемендігі мен аумақтық тұтастығын сақтау, Қазақстан азаматтарының құқықтары мен мүдделерін қорғау, экономикамыздың орнықты дамуына барынша қолайлы жағдай жасау. Мен он жыл Сыртқы істер министрі болғанда осы басымдықтарды айқындауға тікелей атсалыстым. Қазіргідей аумағы-төкпелі геосаяси жағдайда бізге шетелдік серіктестеріміздің бірмен, әсіресе, көршілерімізбен өзара тиімді ынтымақтастықты дамыту маңызды.

– Сіз «С5+» үлгісіндегі ықпал-дастықтың өзектілігі артып келе жатқанын дұрыс аңғардыңыз. Орталық Азия – геосаяси ахуалға қатысты өз пайымы бар әрі қарқынды дамып жатқан аймақ. Бүгінде бұл өңір сауда, инвестиция, бизнес, инновация үшін жаңа мүмкіндіктер орны болып отыр. Сол себепті әлем елдері Орталық Азияға айрықша назар аударуда. «С5+» үлгісі маңызды диалог алаңына айналды.

Тұрақты әрі өзара сенімге негізделген жоғары деңгейдегі диалогтар болмаса, аймақтағы мемлекеттердің басқа да ықпалды елдермен қарым-қатынасын қарқынды дамытуы неғайбыл еді. Соңғы жылдары бұл бағытта біршама ілгерілеу бар. Әсіресе, Орталық Азия мемлекеттері басшыларының жыл сайынғы консультативтік кездесулері негізін алып келеді. Айтпақшы, Қазақстан төраға ретінде биыл да осындай үлгідегі кездесу ұйымдастырады. 2024 жылы еліміз өңірлік және халықаралық деңгейдегі бір-қатар ықпалды ұйымдар мен бірлестіктерге төрағалық ететіндігі жана ғана айтып өттім.

Тағы бір маңызды шара – Астана халықаралық форумы. Биылғы маусым айында өтетін ақпалы жынға әлемнің көптеген қосбасышы мен жаһандық деңгейдегі компаниялардың жетекшілері қатысады. Жынғада климаттың өзгеруі, азық-түлік тапшылығы және энергетикалық қауіпсіздік сияқты барша елдерге ортақ мәселелер талқыланады.

БҰҰ Бас Ассамблеясы аясында Францианы бірлесіп «One Water Summit» халықаралық форумын өткізу туралы уағдаластықтың мән-маңызы зор. Бұл басқосу климаттың өзгеруіне қатысты жаһандық қозғалысқа сүбелі үлес қосатын жина болмақ.

– 2024 жылдың наурыз айында Ресей президенті сайлау өтеді. Бұл оқиға жаһандағы және аймақтағы ахуалға қалай әсер етеді деп ойлайсыз?

– Биыл Ресейде ғана емес, АҚШ-та, Ұлыбританияда, Үндістанда, Әзербайжанда және басқа да мемлекеттерде сайлау өтеді. Сондай-ақ Еуропарламент депутаты сайланады. Өрине, біз осы сайлау науқандарын жіті бақылап отырамыз.

Ресейде өтетін президент сайлауының біз үшін мән зор екені сөзсіз. Өйткені Астана мен Мәскеу арасында өте жоғары деңгейде қарым-қатынас орнаған. Ресей Қазақстанның негізгі серіктесі әрі одақтасы екені баршаға аян. Өткен отыз жылда мемлекетаралық байланыстардың іргесі беки түсті. Екі ел арасында 300-ден астам шарт пен келісім жасалған. Барлық саладағы екіжақты ынтымақтастық тегісіз жұмыс істеп тұр. Жоғары деңгейдегі саяси диалог қарқынды дамып келеді. Біз көпжақты құрылымдар аясында, сондай-ақ өңірлік тұрақтылық пен халықаралық қауіпсіздікті қамтамасыз ету барысында ықпалды әрекет етеміз.

Биылғы Владимир Путин Қазақстанға ресми сапармен келді. Бұл екіжақты қатынасты жаңадан-ақ түскен негізгі оқиғалардың бірі болғаны анық. Біз келіссөз барысында мемлекеттеріміздің стратегиялық серіктестігі мен қарым-қатынасын шынайы достық сипатына айынайтын тағы да нақтылады.

Ресей – Қазақстанның негізгі сауда-экономикалық серіктесі. Екі елдің тауар айналымы 2023 жылдың бастапқы 10 айында 21,4 миллиард доллар болды. Өйткені жөні де бар, біздің шекарамыз құрлықтағы ең ұзын шекара саналады.

Ғылым-білім және мәдени-гуманитарлық саладағы қарым-қатынасты нығайтуға әрдайым айрықша мән беріледі. Биыл орыстың ұлы ақыны Александр Пушкиннің туғанына 225 жыл толады. Бұл – Ресей ғана емес, Қазақстан үшін де маңызды оқиға. Өйткені Пушкин – хәкім Абай сияқты, қос халықтың достығы мен мәдени байланыстарының басты символының бірі.

Ресей Федерациясының әлемдік саясатта аса маңызды рөл атқаратынын және БҰҰ Қауіпсіздік Кеңесінің тұрақты мүшесі екенін ұмытпаған жөн. Ресей Президенті Владимир Путин – сөзімен де, ісімен де жаһандық ахуалға ықпал ететін тұлға. Ресейдің ұстанымымен бүкіл әлем санасатыны жасырын емес. Бұл мемлекеттің қатысуынсыз дүние жүзінде бірде-бір проблема шешілмейді. Ол айдан анық.

Сондықтан Ресей секілді алпауыт елдегі президент сайлауының халықаралық мән-маңызы қаншада жоғары және оған әлемнің көптеген елі назар аударуда.

жылдары Қазақстан қоғамының шығыстағы қорығы деген көзқарасы жақсарма бастаманы байқалады. Болашақта ҚХР-мен ынтымақтастық қалай өрбиді?

– Бүгінде Қазақстан мен Қытайдың қарым-қатынасы достық, тату көршілік және мәңгілік стратегиялық серіктестік рухында қарқынды дамып келеді. Біз Төраға Си Цзиньпинмен бірге Қазақстан мен Қытай арасындағы ынтымақтастықтың жаңа «алтын отыз жылдығына» қадам бастық. Мен былтыр Қытайға бір емес, екі мәрте сапармен бардым. Бұл – елдеріміз арасындағы тығыз ықпалдастықтың айқын дәлелі.

Қытай қосбасысымен Сианьда және Бейжіңде мазмұнды келіссөздер жүргізіп, маңызды уағдаластықтарға қол жеткіздік. Оны жүзеге асырудың нақты жолдарын белгіледік. Осындай жеке жұлдесулер Астана мен Бейжіңнің байланыстары жоғары деңгейде екенін көрсетеді. Бүгінде қазақ-қытай қатынастары көпке үлгі болып отыр деп сеніммен айта аламын.

Екі елдің өзара тауар айналымы жыл санап артып келеді. Оның көлемі 2023 жылдың 10 айдағы қорытындысы бойынша 24,3 миллиард долларға жетті. Бұл – жаңа рекорд! Қазір экспортқа шығарылатын отандық тауар түрлерін көбейтіп, ҚХР-ға жүк тасымалын арттыру үшін белсенді жұмыс істеп жатырмыз. Қытай бұрыннан Қазақстан экономикасына мол қаржы құйған ірі инвесторлардың қатарына кіреді. Осы уақытқа дейін ҚХР елімізге 24 миллиард доллар инвестиция салды.

Қытаймен ортақ шекарамыздың болуы, Шығыс пен Батыс арасындағы ұтымды жерде тұрғанымыз қытай тауарлары түрлі бағытта Қазақстан аумағы арқылы тасымалдауға зор мүмкіндік береді. Өйткені Бейжіңде жоғары деңгейде өткен «Бір белдеу, бір жол» атты үшінші форум аясында бірқатар маңызды құжатқа қол қойылды. Соның ішінде Транскаспий халықаралық көлік дәлізін бірлесіп дамыту жөніндегі келісімді және «Ағзөз – Таңзы» бағытындағы теміржол құрылысы туралы меморандумды атап өтуге болады. Бұл келісімдер еліміздің көлік-логистика саласына тын серпін беретініне сенімдіміз.

Қазақстан Қытайдың «Бір белдеу, бір жол» мегажобасын толығымен қолдайды. Бұлтыр қазан айында Бейжіңде өткен форумда сөйлеген сөзім – осының тағы бір дәлелі.

Қазақстан мен Қытай арасында визасыз жүру режімі күшіне енді. Мұның мәні зор. Енді отандастарымыз көрші елге емін-еркін барып, келе алады. Азаматтарымыз осы мүмкіндікті оңтайлы пайдаланады деп үміттенемін.

Елімізде Қытайға қатысты бағыт қасан түсініктерге негізделген немесе бізге сырттан танылған жөніс ұрей болмауға тиіс. Қазіргі Қытай – өте жоғары дамыған, соның ішінде озық технология саласында зор табысқа жеткен мемлекет. Мұны бүкіл әлем мойындап отыр. Сондықтан шығыстағы көршімізбен қытымақта болу, достық қарым-қатынас пен өзара сенімнің артықшылықтарын тиімді пайдалану Қазақстан үшін аса маңызды.

– Сіз жақында өткен «Парыз» және «Аштың сапа» сыйлықтарының лауреаттарын марапаттау рәсімінде отандастарымызды тек қана алға қаратуымыз керек. Жалпы-ұлттық құндылықтар бөрінен жоғары тұруға тиіс. Бұл тура-

лы үнемі айтып жүрмін. Тағы да қайталаймын, еңбекқорлық, білімпаздық, қасібилік, бірлік, ынтымақ, жанашырлық, іскерлік, бастамашылық, адалдық, қарапайымдылық және үнемішділік – нағыз отаншыл, адал азаматқа тән қасиеттер мен құндылықтар. Халқымыздың қуатын арттырып, табысқа жетелейтін осындай қасиеттер мен құндылықтарымызды дамыту біз үшін біріншілік маңызы зор. Біз болмашы нәрселерге баса назар аударып, ұсақ-түйекті талқылауға бұл күш-қуатымызды сарп етеміз. Одан да сорақысы, әлдекіміздің жалған сөзіне еріп, арамгер боламыз. Мұндай пайдасыз істерге алаңдап, ұлттың стратегиялық бағдарынан жаңылауға тиіспіз.

Баяғыда ұлы халық болғанбыз деп масаттану немесе бұрынғы өлке-рәңгілерді қоздағып, қызылкенірде болып айтысуымыз қажеті қанша! Бұл ескілікке мән бұруға өсте болмайды. Елбегте, тарих – біздің жалпыұлттық бірегейлігіміздің маңызды бөлігі. Сондықтан мемлекет дәл қазір бұл бағытта жүйелі жұмыс жүргізіп отыр. Атап айтсақ, түрлі тақырыптағы кітаптар көптеп шығарылауда. Жаңа ғылыми мектептер құрылып, бұрынғы институттар жаңғыртылып жатыр. Жақында сталиндік репрессия құрбандарын ақтау жөнінде ауқымды зерттеу жұмысы аяқталды. Бір сөзбен айтқанда, сан газырлық тарихи маңызды зерттеу, тарихи әділдікті қалпына келтіру біздің негізгі міндетіміздің бірі болып қала береді.

Алайда біздің бұрын кім болғанымыздан қазір кім екенімізді ескеруіміз әлдеқайда маңызды. Сондықтан қандай қиындықтан өткенімізді бағамдайтын кезеңде де ғана ауызбіршілік таңитып, баянды болашаққа да бірге қадам басуымыз қажет. Біз өткенді аңсаумен өмір сүрмеуіміз керек. Керісінше, келешегімізді кемел етуге ұмтылып, ұлттың ұлылығын нақты іспен дәлелдеуге тиіспіз. Дүниетанымымызға жат мәдениеттерге көзіс іскіреулен, жалған патриотизммен, данғойлық пен даракшылықтан сақтануымыз керек. Халқымыздың бойындағы кемшіліктерге көз жұма қарамай, одан арлыуымыз қажет. Мұның бәрі күн сайын құбылған тұрлаусыз заманда өмір сүріп жатқан Қазақстанның келешегі үшін айрықша маңызды.

Сондықтан ұлтымыз өсіп-өркендесін десек, Біз жақсыдан үйреніп, жаманның жиіренуіне білуіміз керек. Қоғамда еңбекқорлық пен жасампаздық жоғары бағалануға, білімпаздық пен жанашырлық салтанат құруға тиіс. Сондай-ақ өмірге деген байсалды және байыпты көзқарас басым болғаны жөн. Ашығын айтайын, өзін «ұлттың каймағымыз» деп санайтын кейбір зиялы қауым өкілдері осы миссиясын өз деңгейінде атқарып жүрген жоқ. Олар ұлтқа үлгі-өнеге көрсетудің орнына, ұсақ-түйек әңгімелерді қоздаудан, әдеттегідей «біздің халық аса данышпан» деп қайталай беруден немесе қара басының қамын күйттеп, билікке «жағдайымды жасамды» деп өкпе артудан аса алмай отыр. Осылайша, ұлттық идеологияның даму жолында жалғандыққа жол беріледі.

Біз озық ойлы ұлт ретінде халқымызды ыдырататын емес, біріктіретін жолды таңдап, тек қана алға қаратуымыз керек. Жалпы-ұлттық құндылықтар бөрінен жоғары тұруға тиіс. Бұл тура-

лы үнемі айтып жүрмін. Тағы да қайталаймын, еңбекқорлық, білімпаздық, қасібилік, бірлік, ынтымақ, жанашырлық, іскерлік, бастамашылық, адалдық, қарапайымдылық және үнемішділік – нағыз отаншыл, адал азаматқа тән қасиеттер мен құндылықтар. Халқымыздың қуатын арттырып, табысқа жетелейтін осындай қасиеттер мен құндылықтарымызды дамыту біз үшін біріншілік маңызы зор. Біз болмашы нәрселерге баса назар аударып, ұсақ-түйекті талқылауға бұл күш-қуатымызды сарп етеміз. Одан да сорақысы, әлдекіміздің жалған сөзіне еріп, арамгер боламыз. Мұндай пайдасыз істерге алаңдап, ұлттың стратегиялық бағдарынан жаңылауға тиіспіз.

Баяғыда ұлы халық болғанбыз деп масаттану немесе бұрынғы өлке-рәңгілерді қоздағып, қызылкенірде болып айтысуымыз қажеті қанша! Бұл ескілікке мән бұруға өсте болмайды. Елбегте, тарих – біздің жалпыұлттық бірегейлігіміздің маңызды бөлігі. Сондықтан мемлекет дәл қазір бұл бағытта жүйелі жұмыс жүргізіп отыр. Атап айтсақ, түрлі тақырыптағы кітаптар көптеп шығарылауда. Жаңа ғылыми мектептер құрылып, бұрынғы институттар жаңғыртылып жатыр. Жақында сталиндік репрессия құрбандарын ақтау жөнінде ауқымды зерттеу жұмысы аяқталды. Бір сөзбен айтқанда, сан газырлық тарихи маңызды зерттеу, тарихи әділдікті қалпына келтіру біздің негізгі міндетіміздің бірі болып қала береді.

Алайда біздің бұрын кім болғанымыздан қазір кім екенімізді ескеруіміз әлдеқайда маңызды. Сондықтан қандай қиындықтан өткенімізді бағамдайтын кезеңде де ғана ауызбіршілік таңитып, баянды болашаққа да бірге қадам басуымыз қажет. Біз өткенді аңсаумен өмір сүрмеуіміз керек. Керісінше, келешегімізді кемел етуге ұмтылып, ұлттың ұлылығын нақты іспен дәлелдеуге тиіспіз. Дүниетанымымызға жат мәдениеттерге көзіс іскіреулен, жалған патриотизммен, данғойлық пен даракшылықтан сақтануымыз керек. Халқымыздың бойындағы кемшіліктерге көз жұма қарамай, одан арлыуымыз қажет. Мұның бәрі күн сайын құбылған тұрлаусыз заманда өмір сүріп жатқан Қазақстанның келешегі үшін айрықша маңызды.

Сондықтан ұлтымыз өсіп-өркендесін десек, Біз жақсыдан үйреніп, жаманның жиіренуіне білуіміз керек. Қоғамда еңбекқорлық пен жасампаздық жоғары бағалануға, білімпаздық пен жанашырлық салтанат құруға тиіс. Сондай-ақ өмірге деген байсалды және байыпты көзқарас басым болғаны жөн. Ашығын айтайын, өзін «ұлттың каймағымыз» деп санайтын кейбір зиялы қауым өкілдері осы миссиясын өз деңгейінде атқарып жүрген жоқ. Олар ұлтқа үлгі-өнеге көрсетудің орнына, ұсақ-түйек әңгімелерді қоздаудан, әдеттегідей «біздің халық аса данышпан» деп қайталай беруден немесе қара басының қамын күйттеп, билікке «жағдайымды жасамды» деп өкпе артудан аса алмай отыр. Осылайша, ұлттық идеологияның даму жолында жалғандыққа жол беріледі.

Біз озық ойлы ұлт ретінде халқымызды ыдырататын емес, біріктіретін жолды таңдап, тек қана алға қаратуымыз керек. Жалпы-ұлттық құндылықтар бөрінен жоғары тұруға тиіс. Бұл тура-

лы үнемі айтып жүрмін. Тағы да қайталаймын, еңбекқорлық, білімпаздық, қасібилік, бірлік, ынтымақ, жанашырлық, іскерлік, бастамашылық, адалдық, қарапайымдылық және үнемішділік – нағыз отаншыл, адал азаматқа тән қасиеттер мен құндылықтар. Халқымыздың қуатын арттырып, табысқа жетелейтін осындай қасиеттер мен құндылықтарымызды дамыту біз үшін біріншілік маңызы зор. Біз болмашы нәрселерге баса назар аударып, ұсақ-түйекті талқылауға бұл күш-қуатымызды сарп етеміз. Одан да сорақысы, әлдекіміздің жалған сөзіне еріп, арамгер боламыз. Мұндай пайдасыз істерге алаңдап, ұлттың стратегиялық бағдарынан жаңылауға тиіспіз.

Биз занысыздық пен қатыгездікке біркәсідей, батыл қарсы тұруымыз қажет. Сондай-ақ қоғам нормалар мен ережелердің және жалпы адамзатқа ортақ құндылықтардың аяқасты болуын қатаң айыптап, онымен бірлесу керек.

– Өзіңізбен бірге жұмыс істейтін азаматтар Сізді өте талапшыл басшы дейді. Кадр саясатында қандай қағидаға күзетесіз? Қол астыңыздағы қызметкерлермен қарым-қатынасыңыз қандай?

– Мемлекеттік қызметшілер өзіне жүктелген міндетті мінсіз атқаратын кәсіби маман ғана болуы керек. Олар әрдайым бастамашыл, нақты ісімен елге пайда әкелетін және өзгерістердің өміршеңдігін халыққа қорсетсе алатын азамат болуы қажет. Сондай-ақ олар білімді-білікті ғана емес, сөзі мен ісі үйлесетін, тиянақты, тәртіпті және арлы адам болуы шарт. Қарамағанды қызмет істейтін азаматтардың маған емес, Әділетті Қазақстанды құру идеясына адалдығы әлдеқайда маңызды.

Барлық деңгейдегі шенеуніктер мен басшылар қоғамның тамырын тап баса білуге, азаматтардың мұң-мұқтажын тындап-түсінуге, соған сәйкес дер кезінде нәтижелі шаралар қабылдауға және дұрыс шешім шығаруға қабілетті болуы керек. Бұл – ең басты талап. Олар қадам мемлекет үшін емес, мемлекет адам үшін деген қағидаға берік ұстануға тиіс.

– Кадр мәселесін одан әрі жақсартысақ, Реформалардың нәтижесінде көптеген дарынды жас мемлекеттік қызметте өздерінің қарым-қабілетін көрсетеуі мүмкіндік алады. Қазір олар Парламентте, Мәслихаттарда, министрліктерде және басқа да мекемелерде жұмыс істеп жүр. Сіз жаңа буын өкілдерін ұдайы қолдап келесіз. Алайда жас басшыларға тәжірибе мен пайыз-парасат жетіспейді деген пікір айтылады. Сіз қалай ойлайсыз ба?

– Мен қазақ елінің жастарына сенемін. Сондықтан олардың атқарушы және заң шығарушы билік тармақтарында қызмет етуіне жол ашатын кешенді шаралар қатып қалды. Президенттік жастар кадр резерві жасакталды. Іріктеудің бірнеше сатысынан өткен қасбиіне қас мамандар мемлекеттік қызметте басшылық лауазымдарға тағайындала бастады.

Саяси реформалар аясында партиялардың сайлау тізімін жасактағанда және депутат мандаты бөлгенде әйелдер, жастар және мүмкіндігі шектелуі жаңдар үшін квота енгізілді. Соның нәтижесінде көптеген отаншыл жас Мәжіліс және мәслихат де-

путаты атанды. Өкілетті билікте жастардың үні жарқын естіле бастады. Осындай нақты қадамдар билік органдарының құрамын жаңартуға тын серпін берді.

Қазір әлем жыл сайын емес, күн сайын өзгеріп жатыр. Жаңа технологиялар, мамандықтар және салалар пайда болуда. Жұмысты ұйымдастырудың және басқарудың әдіс-тәсілдері қайта қаралуда. Осындай жағдайда жаңа қасбиі дағдыларды менгеруге және озық білім тиімді пайдалануға қабілетті жастардың рөлі арта түседі. Ойы үшкыр жастарымыз болашақты бағамдай алады әрі дәйекті дамуға ұмтылады. Сондықтан оларға парасат-пайым жетіспейді деген пікірмен келісе алмаймын. Бірақ билік құрылымдарына аға буынның тәжірибесі де, жас ұрпақтың жаңа идеялары да өтегі болуда. Жұмысты ұйымдастырудың және басқарудың әдіс-тәсілдері қайта қаралуда. Осындай жағдайда жаңа қасбиі дағдыларды менгеруге және озық білім тиімді пайдалануға қабілетті жастардың рөлі арта түседі. Ойы үшкыр жастарымыз болашақты бағамдай алады әрі дәйекті дамуға ұмтылады. Сондықтан оларға парасат-пайым жетіспейді деген пікірмен келісе алмаймын. Бірақ билік құрылымдарына аға буынның тәжірибесі де, жас ұрпақтың жаңа идеялары да өтегі болуда. Жұмысты ұйымдастырудың және басқарудың әдіс-тәсілдері қайта қаралуда. Осындай жағдайда жаңа қасбиі дағдыларды менгеруге және озық білім тиімді пайдалануға қабілетті жастардың рөлі арта түседі. Ойы үшкыр жастарымыз болашақты бағамдай алады әрі дәйекті дамуға ұмтылады. Сондықтан оларға парасат-пайым жетіспейді деген пікірмен келісе алмаймын. Бірақ билік құрылымдарына аға буынның тәжірибесі де, жас ұрпақтың жаңа идеялары да өтегі болуда. Жұмысты ұйымдастырудың және басқарудың әдіс-тәсілдері қайта қаралуда. Осындай жағдайда жаңа қасбиі дағдыларды менгеруге және озық білім тиімді пайдалануға қабілетті жастардың рөлі арта түседі. Ойы үшкыр жастарымыз болашақты бағамдай алады әрі дәйекті дамуға ұмтылады. Сондықтан оларға парасат-пайым жетіспейді деген пікірмен келісе алмаймын. Бірақ билік құрылымдарына аға буынның тәжірибесі де, жас ұрпақтың жаңа идеялары да өтегі болуда. Жұмысты ұйымдастырудың және басқарудың әдіс-тәсілдері қайта қаралуда. Осындай жағдайда жаңа қасбиі дағдыларды менгеруге және озық білім тиімді пайдалануға қабілетті жастардың рөлі арта түседі. Ойы үшкыр жастарымыз болашақты бағамдай алады әрі дәйекті дамуға ұмтылады. Сондықтан оларға парасат-пайым жетіспейді деген пікірмен келісе алмаймын. Бірақ билік құрылымдарына аға буынның тәжірибесі де, жас ұрпақтың жаңа идеялары да өтегі болуда. Жұмысты ұйымдастырудың және басқарудың әдіс-тәсілдері қайта қаралуда. Осындай жағдайда жаңа қасбиі дағдыларды менгеруге және озық білім тиімді пайдалануға қабілетті жастардың рөлі арта түседі. Ойы үшкыр жастарымыз болашақты бағамдай алады әрі дәйекті дамуға ұмтылады. Сондықтан оларға парасат-пайым жетіспейді деген пікірмен келісе алмаймын. Бірақ билік құрылымдарына аға буынның тәжірибесі де, жас ұрпақтың жаңа идеялары да өтегі болуда. Жұмысты ұйымдастырудың және басқарудың әдіс-тәсілдері қайта қаралуда. Осындай жағ

ДӘРИГЕРЛЕРГЕ 26 КӨЛІК

Облыс әкімі Нұрлыбек Нәлібаев Жаңа жыл қарсаңында медицина мекемелеріне 26 жаңа санитарлық автокөліктің кілтін салтанатты түрде табыстады. Сондай-ақ аймақ басшысы алдағы уақытта да Сыр медицинасының ілгерілеуіне жан-жақты қолдау көрсетілетінін айтты.

Мемлекет басшысы қоғамның тұрақты дамуы жолындағы ұлт саулығының маңызына ерекше мән беріп келеді. Медициналық қызметтің қолжетімділігін, денсаулық сақтау саласын инфрақұрылымымен одан әрі жетілдіру үшін облыста да кешенді шаралар қабылданады. Биыл медицина мамандарына, дәрігерлеріне құрмет көрсетіліп, жыл жағымды жаңалықтарымен ерекшеленді. Республикаға белгілі дәрігер-хирург Абдулла Шүленбаев Қызылорда облысының Құрметті азаматы атағын алса, дәрігер-нейрохирург Шыңжырбай Оразмаханұлы «Құрмет» орденімен наградталды. Төрт дәрігер республикалық «Үздік маман» конкурсының жеңімпазы атанып, 2 дәрігер Астанадағы Медицина қызметкерлері күніне орай өткен мерекелік шарада «Алтын шинагер» марапатын иеленді. Денсаулық сақтау саласының ардагері Ернұс Омарұлына ескерткіш-бюст орнатылды. Бұл – өмірде жасаған жұмыстардың бір бөлігі ғана, – деді Нұрлыбек Машбекұлы.

Салтанатты іс-шарада облыстағы денсаулық сақтау ұйымдарына 512,5 млн теңгеге алынған 25 жаңа санитарлық автокөлік және құны 43,1 млн теңге тұратын мүгедектігі бар балаларды тасымалдау үшін арнайы жабдықталған автобус табысталды. Сонымен қатар Денсаулық сақтау саласының үздігі, Қызылорда қаласының құрметті азаматы Сағындық Шәмшиев әріптестерін құттықтап, ізгі тілегін арнады. Рәсімде бірқатар үздік қызметкер марапатталды.

Биылғы 45 жедел жәрдем көлігі алынып, облыстық жедел жәрдем стансасы 100 пайыз қамтамасыз етілген болатын. Биыл да денсаулық сақтау ұйымдарын санитарлық автокөліктермен қамтамасыз ету жұмыстары жалғасын таппақ. Облыста Мемлекет басшысының бастамасымен қолға алынған «Ауылдық денсаулық сақтауды жаңғырту» ұлттық жобасы аясында жалпы құны 11 млрд теңгені құрайтын 27 нысан құрылысын салу жоспарланған. Жұрыда аймақтың 7 ауданында 15 дәрігерлік амбулатория пайдалануға берілді. Қалған нысандардың құрылысы биыл жүргізілімек.

24/7 режимі: 9 нәресте. 600 өтінім. 16 шақырту

2024 жылдың 1 қаңтарында 00:00-06:00 аралығында 9 нәресте дүниеге келді. Оның 4-і облыстық перинаталдық орталықта, қалғаны өзге босану бөлімшелерінде туған.

Дүние есігін ашқан нәрестелердің жағдайы жақсы. Қазір сәбилер мен олардың аналары дәрігерлер бақылауында, – деді А.Телегенова. Сондай-ақ 109 бірыңғай байланыс орталығына 31 желтоқсан мен 1-2 қаңтар күндері 600 өтінім келіп түскен. Облыс әкімі аппараты жедел әрекет ету орталығының директоры Руслан Бүркітбаевтың айтуынша, түскен хабарламалардың басым көпшілігі – электрмен, сумен жабдықтау бойынша тұрғындардың жеке шағымдары.

Өтінімдердің 555-і орындалып, 45 өтінім регламентке сәйкес жұмыс барысында. Ал қалалық электр тарту тораптары, су жүйесі

қызметтерінде ақау тіркелмеді. Мерекелік күндері жағдай тұрақты болды. Ешқандай апаттық, жоспарлы жұмыстар жүргізілген жоқ, – деді Р.Бүркітбаев.

Сонымен қатар облыстық төтенше жағдайлар департаментінің басқарма бастығы Исабек Досжанов жеке құрам мерекелік күндері қызмет өткерудің күшейтілген тәртібіне көшірілгенін айтты. – Департаменттің жауынгерлік есебінде 171 қызметкер, 42 техника, тікұшақ, 3 қайық қызмет атқарды. 31 желтоқсан мен 3 қаңтар аралығында аймақта жағдай тұрақты болды. Оқыс оқиға тіркелген жоқ. Департаменттің құрылымдық бөлімдері 16 шақыртуға шықты. Пәтерге құлыпталып қалған екі жасөспірім құтқарылып, жол-көлік оқиғасынан зардап шеккен 4 адам ауруханаға жеткізілді, – деді И.Досжанов.

1-бет.

«СБ» ақпарат

Сыр бойы

Ата басылымға ақ тілек

Биыл «Сыр бойы» газетінің жарыққа шыққанына 95 жыл толады

«Сыр бойы» –

Ата басылым, Аталы аймақ асылын. Еңбекте жарыс-қалыстар, Қалмады одан жасырын.

Қарқын алған құрылысты, Қоғамдағы тұрмысты. Жазып тұрды басылым, Түйіні алуан түрлі істі.

Орнымен озат аттарды, Беріп тұрды ақпаратты. Еңбек еткен ерлерім, Ел есінде сақталды.

Ауқымды істер алдағы, Солардың себеп-салдары, «Сыр бойынан» тұрақты, Назардан тыс қалмады.

Басылымға білімді, Басылымға етті ағалар. Назарға олар ілінді, Берілді жақсы бағалар.

Қызметі халыққа, Гасырға жуық болыпты. Жасадып жана қалыпта, Токсан бес жасқа толыпты.

Сұрапыл соғыс жылдары, Ерлікті ақын жазды... «Бәрі Жеңіс үшін!» деп, Тапшады тыным тылдағы...

Кедергі болмай еш гасыр, Қағардан қалмай. «Сыр бойы» саған тілейміз, Жасай бер әлі бес гасыр!..

Соғыстан алып анықты, Ерлерді елге танытты. Жәністің болып жарышысы, Хабарлар етті халықты.

Қазыбек Әшірбекұлы, зейнеткер. Қазақстан Журналистер одағының мүшесі

2023: ӨТКЕН ЖЫЛДЫҢ АЛАҢДАТҚАН КЕЗЕҢДЕРІ

Сонымен артта қалған жылға өкпе жоқ. Десек те 2023 жылға бір көз жүгіртсек, дүние үшін сыны мен тезі аз болмады. Соғыс, қақтығыстар, әсіресе саяси-әскери ұйымдардың ауқым алғаны, ежелден бері қырықпашақ болған елдердің ашық жанжалдарға көшкенін байқайсыз. Өткен жылды қысқаша бір ой елегінен өткізіп көрейік.

Мадияр ТӨЛЕУОВ, «Сыр бойы»

Тынышы кеткен Түркия

2023 жыл басталғаннан-ақ әлемде келенсіз құбылыстар белен алды. Соның ең бастысы – Түркиядағы қуатты жер сілкінісі. Дүмпу күші 7,8 және 7,6 балға жеткен алапат жер сілкінісі 50 мың адамның өмірін жалмады. 11 мың адам ауыр жаракат алды. Жер сілкінісі Сирияда да болды. 5200 адамды опат қылды. Түркияның

ресми билігі 105 мың ғимараттың қирандыға айналғанын жария етті, ал шығын көлемі 102 млрд долларды құрады. Бұл осы елдің жалпы ішкі өнімінің 10-12 пайызын құрайды. Түркия тарихындағы ең алапат табиғи апаттың салдары саяси алаңға да әсер етіп, президенттік сайлауда халықтың көңіл-күйін де аңартты. Қазір онда ауқымды сейсмикалық зерттеулер жүргізілуде. Мамандар ел аумағының 66 пайызы қауіпті дүмпу ошағының үстінде тұрғанын, миллиондаған халықты көшіріп, талапқа сай емес ғимараттарды қайта салу керекін айтады. Не де болса, Сирия мен Түркиядан басталған платформалардың жалғасқан тымасақалы оңтүстігіне дейін жетіп жатыр. Ал олардың кез келген уақытта ажырай салуы мүмкін. Еліміз де сол оқиғадан соң жер сілкінісіне байланысты зерттеулерді қолға алуға талпынғандай еді.

Қауіпсіздікке алаңдаған қос ел

АҚШ-пен қатар кәрі құрлық елдерінің басым бөлігінің қауіпсіздік кепілі саналатын НАТО ұйымының ықпалы арта түсті. Бұрын өздерін бейтарап санайтын дамыған елдердің өзі ұйымға мүше атануға ұмтылуда.

2023 жылдың 4 сәуірінде Финляндия НАТО-ға ресми кіріп, 31-мүшесі атанды. Дәл осы күні Финляндия туы Брюссельдегі НАТО-ның штаб пәтерінде көтерілді. Ұзақ жылдар бойы әскери бейтараптық сақтаған Хельсинки Ресейдің Украинаға агрессиясынан кейін осындай маңызды шешім қабылдап, өз қауіпсіздігін НАТО-ның құрамынан көретінін аңғартты.

Көп ұзамай Еуропаның тағы бір елі – Швеция да НАТО-ға қосылуға үміткер атанды. Алайда Швецияның қосылуына Түркия және Венгрия әлі күнге дейін келісін бермей отыр. АҚШ пен Түркия арасында Швецияны ұйымға қабылдауға қатысты келіссөздер өтуде. Анкара АҚШ-тан F-16 ұшақтарын алуға ниетті. Ақ үй бұл бойынша келісім болатынын аңғартуда. Сарапшылар «Финляндияның НАТО-ға қосылуы – Путиннің ең ірі саяси кәсілі» дейді. НАТО-да Финляндия жоқ сәтте Ресейдің НАТО-мен шекарасы 1215 шақырым болса, қазір ол 2,6 мың шақырымға ұзартылды. Осылайша Ресей түрлі астарлы саяси қыспақтардың аранына тереңдей беруде.

Саяси дағдарыс салқыны

Әлемде саяси дағдарыстан көз ашпай келе жатқан елдер жетерлік. Әсіресе мұны Таяу Шығыс пен Африка құрлығындағы елдерден көп байқаймыз. Арты дау-дамай мен халықтың арып-ашығуына алып келуде. Судандағы бірнеше жылға созылған саяси дағдарыс ашық әскери қақтығысқа ұласты, ал қантөгісі әлі жалғасуда. Ел әскері мен жылдам әрекет ету күштері арасында кескілескен шайқастар өтуде. Ел астанасы Хартум қаласының төрттен бір бөлігін әлі күнге дейін жылдам әрекет ету күштері өз бақылауында ұстауда. Қақтығысты әуімгіт жолмен реттеуге тырысу әрекеттері сәтсіз болып тұр. Соғыс салдарынан 750 мың адам ішкі босқынға айналған. Қарулы қақтығыста әлі күнге дейін нақты қанша адам көз жұмғаны белгісіз. Ақпарат көздері 5-7 мың арасында деп болжайды.

«Вагнер» бұлттың сейілуі

Теріскейдегі көршіміз басқыншылық мақсатта соғыс бастағалы бері тыныштық көрмеуде. Ресей мүддесі үшін қан төгкен «Вагнер» ұйымы аяқасты қалай құбылғанын ел жақсы біледі. 23 маусымда жеке әскери компания Евгений Пригожиннің қолбасшылық етуімен Мәскеуге жорыққа шықты. Бүлік ұйым мен Ресей Қорғаныс министрлігі арасындағы бірнеше айға созылған текетірістен кейін болды. Пригожин Ресей Қорғаныс министрлігі жасақтарға снаряд бермей, Бахмутта қырылуына жол ашты деп айыптаған болатын. Оның үстіне лагерьге министрлік тарапынан соққы жасалғаны айтылды.

Ақыры Пригожин 7 мың вагнерлікпен Мәскеуге жорыққа шығып, Ростов облысының әскери нысандарын бір күнде басып алды. Артына ол Мәскеуге аттанып, Ресей астанасына 200 шақырым қалған сәтте жорығын тоқтатты. Кейіннен бүлікті тоқтатуға Беларусь басшысы Лукашенконың келіссөз арқылы атсалысқаны белгілі болды. Бір қызығы, осы оқиғадан көп ұзамай 23 тамызда Пригожин отырған «Embraer

Legacy 600» ұшағы Ресей әуе кеңістігінде жарылып, 10 адам қаза тапты.

Қарабақтың көркеюі

Күз басында Әзербайжан қарулы күштері мен Қарабақтағы сепаратисттер арасында тағы соғыс болды. Операция бар болғаны бір күнге созылып, армян қарулы топтары толық талқандалды. Армян ақпарат көздері әлі күнге дейін қанша армян сепаратистінің оққа ұшқанын жария етпеді. Түрлі дерек бойынша олардың саны 1800-2000 арасында. Әзербайжан операция барысында 192 сарбазының опат болғанын айтып, тізімін жариялады. Қақтығыстан кейін Қарабақтағы 105 мың армян өз еліне кетті. Армения билігі Қарабақтан келген армяндарға бір реттік 260 доллар төлейтінін айтты. Сонымен бірге 6 ай бойы ай сайын 130 доллар төлеу туралы шешім шығарды.

Қыркүйектің соңғы күндері Таулы Карабақ Республикасы деп аталатын квазимемлекеттік мойындалмаған құрылымның президенті саналған Самвел Шахрамьян 2024 жылдың 1 қаңтарынан бастап республиканы және оның барлық органдарын тартуға қатысты жарлық қол қойды. Осылайша Карабақ Әзербайжанға толық қайтарылды. Бауырлас ел саналатын жұрт осылайша өз мүддесін толық қорғап шықты.

Көзқарасы жараспайтын қырғиқабақ елдер

Шолуымыздың соңғысы да әлем елдерін біраз әуреге салғаны аян. Себебі діни сенбегі сылтау ету арқылы халықтардың тыныштығын ұрпаған қақтығыс. 7 қазан күні Газадағы Хамас жасақтары Израиль аумағына өтіп, бірнеше әскери нысан мен елді мекендерге шабуыл жасады. Бұл Израиль барлау қызметі тарихындағы ең үлкен сәтсіздік деп бағаланады. Хамас өз операциясын «Әл-Акса бораны» деп атады. Тыныштықты бұзған жасақ ақыры мыңдаған бейбіт тұрғындардың қырылуына себепкер болды. Жауап ретінде Израиль Газа аймағын бомбалап, «Темір қылыш» операциясын өткізуде. Газаны бомбалау салдарынан 20 мың адам қаза тауып, 55 мың адам ауыр жараланған, ал 6 мыңға жуық адам із-түссіз жоғалғандар қатарында. 2 миллионға жуық Газа тұрғыны ішкі босқынға айналды. Халыққа азық-түлік, ауысу, дәрі-дәрмек жетіспеуде. Ал Израиль 1400-ге жуық азаматын айырылды, оның 400-ге жуығы – әскерилер.

Хамас пен Израиль қақтығысы аймақтағы өзге де әскери ұйымдардың Израиль аумағына шабуыл жасауына ұласты. Израильдің солтүстігіндегі Ливан аумағынан Хезболла жасақтары шабуыл жасады, Йемендегі хуситтер Израиль аумағын бірнеше мәрте ұшыратып және дродрмен атқылады. Хуситтер Израиль аумағына бет алған барлық кемелі атқылайтынын айтып, Қызыл теңіз арқылы кемелердің қатынауына келергі келтіруде. Әлемдегі ірі жүк таситын логистикалық компаниялар Қызыл теңіз аумағынан тыс бағыттарды таңдауда. Шамамен бұл қақтығыс жуық арада аяқталатынына сену қиын. Израиль бақталастарын толық жоймайынша, тыныш таппайтындай.

www.facebook.com/syrboyi.kz | www.twitter.com/syrboyi | www.instagram.com/syrboyi_kz

ГАЗЕТ АПТАСЫНА 3 РЕТ (сейсенбі, бейсенбі, сенбі күндері) ШЫҒАДЫ.

Газет Қазақстан Республикасының Мәдениет және ақпарат министрлігі Ақпарат және мұрағат комитетінде тіркелген. Тіркеу нөмірі №12993-Г, 27.08.2012 ж.

Газет редакцияның компьютер орталығында теріліп, беттеліп, «ASU» баспа үйі» ЖШС сенімгерлік басқаруындағы «Сыр медиа» ЖШС баспаханасында басылды. Тел.: 8/7242/ 40-06-68. Газеттің таралымы бойынша 8/7242/ 70-14-08 телефон нөміріне хабарласуға болады.

«СБ» ақпарат